

Kurd nemzetállami törekvések: megosztottság és konfliktus Szíriában

Kurdish National Aspirations: Division and Conflict in Syria

Bozsogi Boglárka

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2020.3.02

Összefoglaló: A jelen tanulmány célja az „arab tavasz” utáni kurd nemzetállami törekvések esélyeinek bemutatása – egy szíriai esettanulmány segítségével, valamint a belső ellentétek és a külső együttműködések kérdésének kiemelésével. Az elemzés során egy elméleti keret felvázolásával részletes történeti áttekintést kívánok nyújtani a 19. századi paradigmaváltások alatt zajlott közel-keleti nemzeti mozgalmakról és a kurd nacionalizmus megjelenéséről. A kurd történelem kettős jellemzője – a belső megosztottság és a proxy konfliktusokban való (külső) együttműködés (azaz, amikor két vagy több nagyhatalom az egymással szemben álló kisebb országok támogatása révén vívja a saját harcát) – azonban nagymértékben aláássa a nemzetépítési esélyeiket. A tapasztalt proxyk számára a helyi biztonsági fenyegetések és katonai beavatkozások sorozatában a cserbenhagyás nem okozhatja meglepetést. Regionális és globális hatalmak stratégiai célból rendszeresen kísérelték meg a kurd nemzetiségi aspirációk kihasználását, a proxyk pedig a saját politikai céljaik előmozdítása reményében hajlandóságot és szándékot mutattak a katonai együttműködésre. Ám az észak-szíriai kurd területek ellen tavaly végrehajtott – az amerikai csapatkivonásokkal egyidejű – török hadművelet rávilágított a proxy hadviselés és a kisebbségi államépítés kihívásaira. Mindezek ellenére a kurdok a jövőben is megmaradnak a proxy szerepében. A belső ellentétek és proxy kooptáció valószínűtlenné teszi a nemzeti törekvéseiknek a közeljövőben történő megerősödését. Anélkül pedig továbbra is ki lesznek szolgáltatva a nagyhatalmi beavatkozásoknak és a térség politikai-katonai konfliktusainak.

Kulcsszavak: kurdok, nacionalizmus, államépítés, proxy konfliktus, Szíria, nagyhatalmak

Abstract: *This study aims to analyse the post-Arab Spring chances of Kurdish nationalism in light of internal factionalism and successive proxy instrumentalisation. Under the theoretical frameworks of Brubaker's groupism and Makdisi's sectarianisation, the study outlines the history of Kurdish nationalist endeavours to deduct implications about the defining future players of Middle East geopolitics. Using Syria as a case study, the paper concludes that the dual history of division and cooptation undermines Kurdish nationalist aspirations. In a series of emerging threats, foreign interventions, local alliances and historic letdowns, abandonment should not come as a surprise. Great powers have instrumentalised Kurdish nationalism for their grand strategy, but cooptation implies agency from the proxy – a willingness to offer its strategic advantages in return for support or protection. The US withdrawal in face of the Turkish incursion in Kurdish-controlled northern Syria shines a light on the challenges of proxy warfare and state-building efforts of ethnic minorities. Despite its challenges, the Kurds will remain in the role of a proxy force in the foreseeable future. Without nationalist strengthening and state-building, they will continue to be exposed to regional conflicts and foreign interventions.*

Keywords: Kurds, nationalism, state-building, proxy conflict, Syria, great powers

Bevezetés

A 2011 óta tartó szíriai polgárháború átrajzolta a Közel-Kelet geopolitikai képét, újra-rendezett regionális hatalmi központokat, és mindezzel magára vonja a nemzetközi figyelmet immár majdnem tíz éve. Az „arab tavasz” és az azt követő térségbeli politikai-demográfiai vihar látszólag teret és lehetőséget adott az etnikai kisebbségek újraszerveződésére, a hatalmi vákuum révén megerősítette az önállóságukat, és egységesítette erőiket az elnyomó kormányokkal szemben. A geopolitikában – és a közbeszédben – megerősödött egy fontos szereplő: a kurd nép.

Ma a mintegy harmincmillió főt számláló kurdok alkotják a világ egyik legnagyobb, saját állam nélküli etnikai kisebbségét, akik szétszórva élnek Törökország, Szíria, Irak és Irán hegyvidékes területein (Abdulla, Barkey, Cook, és O'Sullivan, 2017). Sokáig úgy látszott, hogy győztesen kerülnek ki az „arab tavaszt” követő eseményekből és folyamatokból: az Iszlám Állam (ISIS)¹ elleni harcban előnyt tudtak kovácsolni a nemzetközi támogatásból, s jelentős területekre és globális médiafigyelemre tettek szert (Egeresi, 2020). Az „arab tavasz” mintha kapukat nyitott volna meg a kisebbségek számára az önrendelkezés felé vezető úton, s a konfliktus hevében erőre kapott az elnyomott kurdok nemzeti ébredése is. Noha komoly akadályok állnak még előtte, Barkey (2019) szerint a kurd nemzetépítés megkezdődött, feltartóztathatatlan lesz, és hosszú távon ugyanúgy formálja a Közel-Kelet jövőjét, mint a ma létező állami aktorok.

Rozsavát, az Északkelet-Szíriában található kurd autonóm régiót az önállóság megvalósíthatóságának és szükségszerűségének a bizonyítékeként, illetve a közvetlen demokrácia „laboratóriumi kísérleteként” emlegették. Úgy tűnt, hogy az Iszlám Állam elleni győzelmes harcokban edzett, autonóm szíriai Kurdisztán mindenképpen szerepelni fog Szíria jövőjében, egy esetlegesen föderális állam részeként. Ráadásul mintha a nemzeti törekvések előmozdítására az „arab tavasz” határokon átívelő egységbe kovácsolta volna a szétszórta kurd csoportokat (Kaya és Whiting, 2017).

A viszonylagos megerősödés azonban csekélynek bizonyult a regionális geopolitikai és reálpolitikai ütközetek fényében (Egeresi, 2020). Az Amerikai Egyesült Államok 2018-as azon döntése, hogy visszavonja a csapatait Szíriából, illetve az észak-szíriai kurd területek elleni 2019. októberi török offenzíva világossá tette, hogy a kurd nemzeti célok továbbra sem élvezik a nemzetközi közösség egyöntetű támogatását – épp ellenkezőleg. Ez történelmi távlatból nézve a külső szemlélő számára nem meglepő, hiszen a kurdok önállósági törekvéseinek történetében már eddig is bőven akadt példa a nagyhatalmi együttműködésre, majd az azt követő cserbenhagyásra.

Közelebbről megvizsgálva a problémát, kiderül, hogy Rozsava nem tekinthető sem az olajozottan működő helyi demokrácia példájának, sem a kurd nemzetállam alapjának –

¹ A tanulmány az aktorok és szervezetek angol neveinek rövidítését használja, ahogy azok a nemzetközi szakirodalomban és sajtóban leginkább használatosak.

Szalai (2019b) szerint „nem más, mint egy etnikai alapú milícia által fenntartott, közepesen jól szervezett anarchia”. Az északkelet-szíriai autonóm régió katonai támogatása mögött nem mutatkozott meg a nemzetközi politikai és diplomáciai kiállás. A kurdok évtizedes nagyhatalmi együttműködési sorozata ellenére Rozsava továbbra sem talál olyan támogatót, amely a túlélésében különösebben érdekelt lenne (Szalai, 2019a).

A kurd történelem kettős jellemzője – a belső megosztottság és a külpolitikájában a proxy konfliktusokban való részvétel – nagymértékben aláássa a nemzetépítési esélyeket. A különböző kurd pártok és szervezetek végtelenül összetett viszonyban állnak nemcsak más állami és nem állami szereplőkkel, hanem egymással is. A megosztottság és a regionális viszonyok gátolják a kurd nacionalizmus megerősödését. Egységes célok és stratégiai elképzelések nélkül a kurd nemzetállami küzdelem az igyekezet szintjén marad.

Egy egységes, területileg összefüggő Kurdisztán a népesség széttagoltsága, valamint a különböző nemzetállamokban élő kurd csoportok és vezetők közti ellentétek következtében jelenleg valószerűtlennek tűnik. A töredezettség azonban még a nemzeti szintnél is mélyebbre nyúlik: az egyes nemzetállami – török, szíriai, iraki, iráni – kurd csoportok egymás közti és belső megosztottsága tovább gyengíti mindegyikük nacionalista törekvéseit. Noha történtek török, iraki és szíriai kurd önállósági, függetlenedési próbálkozások, azok a többiek támogatását nem tudhatták maguk mögött.

A pártoskodás azonban nem az egyetlen oka a különböző kurd csoportok nemzeti-ségi törekvései eddigi kudarcának. Egy (vagy több) független Kurdisztán azért is tűnik utópiának, mert a kurd szereplőknek nincsenek olyan tartós stratégiai (külső) szövetségesei, amelyeknek a támogatását maguk mögött tudhatnák egy nemzetépítő – háborús – folyamatban.

Magukra maradottan és megosztottan a kurdok ki vannak szolgáltatva a geopolitikai folyamatoknak, amelyekben – érhetően – a saját érdekeik szem előtt tartásával igyekeznek manőverezni. Az egység hiánya a külső támogatóktól való függésre kényszeríti őket, pedig azok mindig csak rövid távú, misszióközpontú katonai, nem pedig komoly politikai támaszt jelentenek. A történelem során a kurdok, akárcsak a régióbeli más csoportok, gyakran kerültek a nagyhatalmi proxy szerepébe. Állami „szponzorok” a saját biztonsági és stratégiai érdekeik mentén gyakran élnek a helyi népesség és fegyveres csoportok jelentette komparatív stratégiai előnyökkel (kooptáció). A proxy hadviselés sajátossága a kiegyensúlyozatlanság – a nagyobb (általában állami) hatalom ki- és felhasználja a helyi erők stratégiai előnyét, ami lehetővé teszi számára, hogy elkerülje a saját katonái felvonultatását a hadszíntéren. Az ilyen viszony közös, de rövid távú érdekek mentén épül fel, és bár a proxy beleegyezésén alapul, kiszolgáltatja azt a nagyhatalmi célok változásának.

A kurdok mint proxy szereplők általában hosszabb távú politikai támogatásban reménykedtek, amely túlmutat a katonai és biztonsági együttműködésen. A pusztán

érdekalapú kapcsolatok hamar felbomlanak, ahogy a stratégiai számítások változnak. Hosszú távú, megbízható stratégiai partnerség nélkül egy feltörekvő kisebbségi nemzetépítési folyamatnak a közel-keleti politikai viszonyok között nem sok az esélye.

A jelenlegi felállás szerint a kurdok valószínűleg nem fogják meghaladni a proxy aktor szerepét a regionális politikában, legalábbis a közeljövőben nem. Az említett két tényező – a belső ellentétek és proxy instrumentalizáció – valószínűtlenné teszi a kurd nemzeti törekvések várható megerősödését. Anélkül viszont továbbra is ki lesznek szolgáltatva a nagyhatalmi beavatkozásoknak és a térség politikai-katonai konfliktusainak. A tanulmány célja e két faktor történeti elemzése és az azokból eredő dinamikák bemutatása.

A kutatás központi tézise, hogy a kurd nemzetállami törekvések mindeddig a proxy hadviselési dinamikák és a különböző kurd szereplők közti ellentétek miatt nem valósultak meg. Az érvelés elméleti keretét a társadalmi csoportok összetettségének vizsgálata és egy egységes kurd identitás keresése helyett a különböző szervezetek, pártok, érdekek és viszonyok értékelése adja. A kurd – kiváltképp a szíriai kurd – nemzeti törekvések történeti áttekintése során kirajzolódik a proxy dinamikáknak a kurd nemzeti politikai célok teljesülésére való visszas következménye. A szíriai esettanulmányon keresztül mutatom be a kurdok belső megosztottságnak és a külső kooptációnak a politikai önállóság esélyeire gyakorolt kettős hatását. Az elemzés egyértelművé teszi, hogy területi integritás, politikai vízió, hatékony vezetés és katonai erő, valamint megbízható stratégiai partner, azaz külső támogató hiányában a szíriai autonóm Kurdisztán létrejötte nem valószínűsíthető.

Elméleti és történeti háttér

A kurd nemzeti törekvések és a csoporton belüli összetett viszonyok és érdekkénszerek megértéséhez az az elméleti megközelítés nyújt segítséget, amely nem egységes társadalmi csoportokat – mint „fekete dobozt” – vesz elemzési egységnek, hanem az azokon belüli (sokszor eltérő vagy ellentétes) érdekeket, szervezeteket, viszonyokat és folyamatokat. Ez hasznos elméleti eszköznek bizonyul a kurd nacionalizmusnak mint történelmi-társadalmi konstrukciónak az elemzéséhez, mert lehetővé teszi, hogy egy egységes kurd identitás keresése helyett a különböző szervezetek, pártok, érdekek és viszonyok kerüljenek a középpontba.

Brubaker (2002) szerint a különböző társadalmi csoportok egyértelműsítése problémát okozhat az etnikai, nemzetiségi, kisebbségi hovatartozás megértésében, kiváltképp a köztük fellépő konfliktusok elemzésében. Úgy véli, a társadalomtudományok jelenlegi tendenciája, hogy diszkrét, belülről homogén, kívülről élesen elhatárolt csoportokat tegyenek meg a társadalmi élet alapvető alkotóelemévé, a társadalmi konfliktusok főszereplőjévé és a tudományos elemzés alapegységévé (*groupism*). Ez a csoportalapú redukcionizmus etnikai csoportokat vagy nemzetiségeket elemi egységekként

értelmez, és úgy társít hozzájuk cselekvőképességet és érdekeket, mintha közös célokkal rendelkező, homogén, elhatárolt, egységes aktorok lennének. Ehelyett azonban a nemzetiség és nemzetség fogalmáról többet elmondanak a praktikus kategóriák, kulturális kötelékek, diszkurzív keretek, szervezeti és intézményi viszonyok, politikai célok és történelmi események (Brubaker, 2002).

Makdisi (2000) szerint a társadalom vallási-etnikai csoportok alapján történő felosztását (*sectarianisation*) az Oszmán Birodalom modernizációs törekvései és a régi társadalmi rend felbomlása, a modernitás beköszönte váltotta ki a Közel-Keleten. A 19. században a hanyatló birodalom vezetősége olyan új ideák megjelenésével küzdött, mint a szekuláris állampolgárság, illetve a társadalmi, politikai egyenlőség, amelyek nehezen voltak összeegyeztethetők a régóta alkalmazott, intézményesített etnikai és vallási megkülönböztetésekkel. A belső feszültségek és a külpolitikai mozgástér szűkülésének hatására az állam vezetői reformokra kényszerültek, hogy rendezni tudják a muszlim birodalom nem muszlim lakóinak a helyzetét.

Az Oszmán Birodalomban a kurd egyike volt a meghódított népeknek, és a törzsi berendezkedés határozta meg a társadalmi rendet. A nemzetállami törekvések és a kurd nacionalista érzelmek előbb a birodalom modernizációs kísérletei, később a felbomlása hatására jelentek meg. A 19. századi geopolitikai hatalmi harcok során új politikai identitások jöttek létre a Közel-Keleten: a társadalmi hovatartozás már nemcsak a tradicionális hierarchián és törzsi viszonyokon alapult, hanem a valláson és a nemzetiségen is. A folyamatos társadalmi-politikai küzdelmek, amelyek vitatták és formálták az olyan társadalmi fogalmak jelentését, mint a közösség, a reform és az identitás, a vallást és a nemzetiséget a társadalom és a politika rendező elvei közé emelték (Makdisi, 2000).

A társadalmi csoportok közti feszültségeket érdemes tehát nem ősi ellentétekként, hanem az adott történelmi pillanatban jellemző, társadalmilag-politikailag konstruált érdekütköztetéseként elemezni. Makdisinek a felekezeti berendezkedés és a nacionalizmus konstruált mivoltáról szóló elmélete (Makdisi, 2000) további fényt derít a kurd (és más) nemzeti mozgalmaknak az Oszmán Birodalom végére eső első mozzanataira. A nacionalizmus és a nemzetépítési törekvések elemzésének ellenpontjaként a tanulmány következő része rövid történelmi áttekintést nyújt a proxy harcok és együttműködések folyamatáról. Ezek a szembenálló dinamikák általában visszavetik a különböző kurd nemzetépítési próbálkozásokat – ezt mutatja be a szíriai esettanulmány, amely számba veszi a szíriai, török és kurd aktorok közti nézeteltéréseket és a geopolitikai szerepvállalásuk következményeit.

A kurd nemzetépítési törekvések és proxy együttműködések kettős története

A kurdok politikai fejlődése csak a transznacionális viszonyokra adott válaszként értelmezhető. Az eltérő regionális sajátosságokkal, tapasztalatokkal, hagyományokkal rendelkező kurdok, akiket az első világháború után keletkezett új nemzetállamok felosztottak maguk között, az összetett etnikai, nemzeti és regionális identitásaik mentén is megosztottak maradtak. A nemzetállami kormányokkal való eltérő viszonyuk további törésvonalakat húzott a különböző csoportok közé, ami visszavetette a nemzeti egyetemes törekvéseket (Gunter, 2016). E megosztottság nem csupán ütköző érdekekre, de a nagyhatalmi kooptációra is visszavezethető.

Amikor az Oszmán Birodalom nemzetállamokra bomlott, a kurd népesség török, szíriai, iraki és iráni fennhatóság alá került. Az új, nemzetalapú társadalmi szerveződésben a kurd és más kisebbségek nacionalizáló projektjei elnyomó állami kisebbségpolitikák alatt fejlődtek ki. A mandátumrendszer nyomán felemelkedett autoriter kormányok mindig tagadták a felkelések nemzeti felhangját: barbár lázadóknak titulálták népcsoportokat, és megtagadták az anyanyelvi oktatáshoz és a kultúrájukhoz fűződő kisebbségi jogait. Az elnyomó politikák biztonságiasították – vagyis biztonsági fenyegetésként határozták meg – és szándékosan gyengítették a nem többségi népcsoportokat, felekezeteket, ugyanakkor megerősítették a biztonsági államapparátust, amely visszaszorította nemcsak a kisebbségeket, de minden állampolgár jogait (Romano és Gurses, 2014).

A függetlenségi követelések azonban nem szűntek a 20. században sem. Forrongások sora tört ki minden jelentősebb kurd kisebbséggel rendelkező államban, gyakran rivális kormányok támogatásával. Törökország kurd lázadásokat fojtott el 1925-ben, 1930-ban és 1937-ben is (Barkey, 2019). A hidegháború alatt a nagyhatalmak helyi fegyveres csoportokat kezdtek felhasználni az úgynevezett proxy háborúkban. Az Egyesült Államok, a Szovjetunió és Irán számos alkalommal élt a kurd nacionalizmussal a saját érdekei előmozdítására, s nyújtott időleges támogatást a kurd ambíciókhoz. A belső viszályok és a támogatás megszűnése azonban folyamatosan gátat vetett a nemzeti törekvéseknek (Hiltermann, 2016).

A Szovjetunió támogatásával 1946-ban megalakult az első független kurd köztársaság Iránban. Egy évvel később, amint Moszkva visszavonta a segítségét, a kezdeményezés összeomlott. Az iraki kurdok két háborút is vívtak a bagdadi kormányzat ellen – az 1960-as, illetve az 1970-es években –, s azokat az iraki–iráni ellentét okán az iráni sah támogatta. A küzdelem ugyancsak kudarcba fulladt, amikor 1975-ben a sah megállapodásra jutott Szaddám Huszeinnel (Barkey, 2019). Az egyezmény az iraki kurd felkelés támogatásának a befejezésére kötelezte az iráni felet, amely így védelem nélkül hagyta a felkelőket (Hiltermann, 2016).

Legutóbb a 2017-es iraki függetlenségi népszavazás okozta a kurd nemzetiségi törekvés újabb törését (Egeresi, 2020). Miután az Iszlám Állam visszaszorította az iraki haderőt Észak-Irak olajban gazdag területeiről és Kirkuk városából, 2014-ben a kurd Pesmerga-harcosoknak sikerült elfoglalniuk a régiót. A sikeres adminisztráció eredményeként a 2017. szeptemberi iraki kurdisztáni népszavazást az elszakadáspártiak nyerték meg. Bagdad azonban nem enged(het)te a terület dezintegrációját, inkább növelte a nyomást az erbil-i regionális kormányon, s visszafoglalta Kirkukot. Az Egyesült Államok – a szűk fókuszú terrorizmusellenes céljainak megfelelően – mind a pesmergáknak, mind a kormányzati erőknél nyújtott kiképzést, és felszereléssel látta el őket az Iszlám Állam elleni harcban. Ugyanakkor Washington nagy szerepet játszott a konfliktus utáni iraki alkotmány, benne a kurd autonómia megfogalmazásában is, és a 2003-as intervenció óta jelentős támogatással, kemény és puha hatalmi eszközökkel egyaránt igyekezett fenntartani azt. A kritikus pillanatban azonban az USA Bagdad, azaz Irak területi integritása mellett állt ki, feladva a kurdok ügyét – egy valószínűsíthetően szektáriánus és etnikai feszültségekkel teli konfliktust az új, törekeny iraki kormányzati berendezkedés nem bírt volna el (Collard, 2017).

Ezekhez a példákhoz nem kívánok morális vagy stratégiai értékelést fűzni, de így is megmutatják a rövid távú, műveletiérdek-alapú proxy viszonyrendszerek bizonytalanságát. A felemelkedő és elbukó nemzeti törekvések mögött legtöbbször egy támogató, majd az érdekek változásával gyorsan visszavonuló pártfogó áll. Az USA előszeretettel használ a kurdokéhoz hasonló helyi milíciákat a tőle távol eső háborúban, ahol a tömeges fegyverszállítmányok költsége (és a morális hatása) még mindig csak a töredéke annak, amit csapatok odavezénylése jelentene. Bár a kapcsolat a közös érdekek mentén alakul ki, egyoldalú függőséget eredményez. A proxy a szponzor rendelkezésére bocsátja a stratégiai erősségét, a legtöbbször valamilyen nagyobb, az együttműködésen túlmutató kompenzációt vár a fáradalmáiért, azaz egy későbbi teljesítés reményében vállal kockázatot. Ugyanakkor a nagyhatalmaknak szélesebb skálán mozognak a lehetőségeik, még abban az esetben is, ha az őket képviselő helyi erők kudarcot is vallanak – tehát a proxyk stratégiai súlya jelentős, de nem sorsdöntő: kibillenthetik a műveleti mérleg nyelvét, de a stratégiai állást ritkán fordítják meg.

Mindezek ellenére a proxy nem csupán tétlen elszenvedője e hatalmi helyzeteknek, hanem gyakran a kezdeményezője is, és független döntéshozatalra képes. Kisebbségi vezetők szintén hasznát vehetik a nemzetközi támogatásnak a saját érdekeik eléréséhez, de ezzel hosszú távú kockázatot vállalnak. Habár egy nagyhatalom és a helyi képviselőjének együttműködése kölcsönösen előnyös stratégiai felállásnak tűnhet, hosszabb távon a proxy csak veszíthet, de semmiképpen sem nyerhet – legalábbis a történelmi példák ezt mutatják.

A limitált stratégiai alternatíváik közül a kurd vezetők sokszor maguk vállalkoztak a proxy szerepére. 1958-ban például a Szovjetunió megkörményezte az iraki kurdokat,

stratégiaileg támogatva a nemzeti felszabadító mozgalmukat. A szovjeteknek való kitettségük erős lap volt a kurdok kezében az Egyesült Államokkal folytatott egyezkedés során. Musztafa Barzáni, az iraki Kurd Demokrata Párt (KDP) alapítója a szovjet befolyás elleni bástya szerepében tetszelgett, hogy az USA pártfogását megszerezze Bagdad ellen. Azzal fenyegetőzött, hogy a szovjetek pártjára áll, ha Washington nem segíti a függetlenségi erőfeszítéseit. Az 1975-ös iraki–iráni tárgyalások során Barzáni hozzáférést ajánlott a Kirkuk körüli olajmezőkhöz a Szaddám elleni amerikai katonai védelemért cserében. A CIA fegyverszállítmányokat küldött a szakadár régióba a baathista kormány gyengítése érdekében, de az eszkalálódó felkelés megegyezésre kényszerítette Szaddámot a sahhal, ami semlegesítette a lázadást (Hiltermann, 2016).

A történelmi példák azt mutatják, hogy – a saját politikai érdekeiket szem előtt tartva – a kurd vezetés a stratégiai kommunikációjában gyakran készséges proxyként tüntette fel magát, és önszántából vett részt a kooptációban. Kurd politikai vezetők Törökországban, Szíriában és Irakban előszeretettel állnak ki demokratikus és humanitárius elvekért, hogy magukra vonják a nemzetközi figyelmet, és így több támogatást kapjanak. A történelem során felhalmozott stratégiai tapasztalat és erős lobbirendszer elősegítette a megbízható kurd védelmi erők felállítását, és elnyerte a nyugati közvélemény szimpátiáját. A kurdok igen aktív szerepet vállaltak az Iszlám Állam elleni küzdelemben is, hogy a politikai céljaikhoz megnyerjék az Egyesült Államok és az Európai Unió támogatását (Kaya és Whiting, 2017).

A terrrorszervezet elleni harc során hozott áldozataikért cserében a kurd csoportok hiába reméltek nemzetközi támogatást a demokratikus önrendelkezésük kivívásához. A történelem tanulsága, hogy az államhatalmak csak katonailag támogatják a kurdokat, a politikai céljaikban már nem. Bár a helyi és a globális kontextus átalakult a közel-keleti geopolitikában, a mintázat nagyvonalakban folytatódik: erőszakos szélsőséges elemek jelennek meg, rivális világhatalmak avatkoznak be komplex regionális biztonságpolitikai helyzetekbe, és a helyi erők a közös érdekek mentén önvédelemből vagy nagyobb politikai jutalom reményében lelkesen csatlakoznak a harchoz.

Esettanulmány: megosztottság és együttműködés Szíriában

Az „arab tavasz” eseményei az egyesítés helyett előhozták a kurd elemek eltérő érdekeit, és mindegyikük számára lehetőséget nyitottak arra, hogy a saját elképzeléseiknek megfelelően haladjanak az önrendelkezés felé. A kurdok közötti versengés megmutatkozik a szomszédos államok befolyásolásában és a nemzeti kormányokkal való viszony alakításában. A háború következtében a török és a szíriai kurdok érdekei összetartanak, míg az irakiakéi távolodnak azokétól. Ez utóbbiak alapvető célja a teljes függetlenedés – ezt támasztja alá a 2017-es referendum, valamint Erbil szervezett területi adminisztrációja és határozott politikai megnyilvánulásai. Törökországban és

Szíriában azonban inkább egy föderális felállásban megvalósuló kurd önállóság a cél. A két, eltérő célt követő oldal – a gazdasági kapcsolatok ellenére – nyíltan kritizálja a másik politikai pozícióját, ha a saját érdekei úgy kívánják. Bár a konfliktus mind a négy nemzetállamban fellendítette a nemzetiségi identitást, a politikai dinamikák felülírják a nemzetiségi szolidaritást: a történelmi heterogenitás és az eltérő politikai víziók következtében az egységes kurd identitás kialakulása továbbra sem valószínű (Kaya és Whiting, 2017).

A szíriai kurdoknak az „arab tavasz” utáni helyzete megfelelő példa a Brubaker (2002) szerinti csoportidentitás sokféleségének és összetettségének: jól szemlélteti a nemzetiségi csoporton belüli szervek, érdekek, viszonyok és ellentétek fontosságát, valamint a belső konfliktusoknak a nemzeti törekvések sikertelenségében betöltött szerepét.

1. táblázat
Kurd aktorok és céljaik

Politikai szereplő	Terület	Vezető	Szövetségesek	Célok
Kurdisztáni Munkáspárt (PKK)	Délkelet-Törökország	Abdullah Öcalan	PYD	Demokratikus konföderalizmus, autonómia
Demokratikus Unió Pártja (PYD)	Rozsava, Szíria	Anwar Muszlim, Aysa Hisszo	PKK	Regionális autonómia
Kurd Népvédelmi Egységek (YPG/YPJ)	Rozsava, Szíria	Sziban Hamo	PKK, pesmergák	Rozsava védelme
Kurdisztáni Nemzeti Tanács (KNC)	Rozsava, Szíria	Ibrahim Biro	KDP, Törökország	Liberális nemzetépítés
Szíriai Demokratikus Erők (SDF)	Rozsava, Szíria	Mazlúm Abdi	Nemzetközi koalíció	Rozsava megtartása, harc az Iszlám Állam ellen
Kurd Demokrata Párt (KDP)	Iraki Kurdisztán, Észak-Irak	Maszúd Barzáni	Izrael, török gazdasági szálak	Független Iraki Kurdisztán

Kurdok dominálják a három észak- és kelet-szíriai kantont, Afrínt, Kobanét és Dzsazirát, amelyek együtt Rozsava néven kerültek be a köztudatba. A vezető szervezet a Demokratikus Unió Pártja (PYD), amely az önrendelkezés megvalósításán munkálkodik, és igyekszik fenntartani a hatalmát az autonóm régió felett. A PYD katonai szárnya, a Kurd Népvédelmi Egységek (YPG), illetve annak különleges alakulata, a Női Védelmi Egységek (YPJ) demokratikus szervezeti elemekkel felépített, viszonylag jól működő védelmi erők (Stein és Foley, 2016).

A kurdok és a szíriai kormányzat viszonyát történelmileg is feszültség jellemzi. Damaszkusz 1962-ben mintegy 120 ezer kurdot fosztott meg az állampolgárságától.

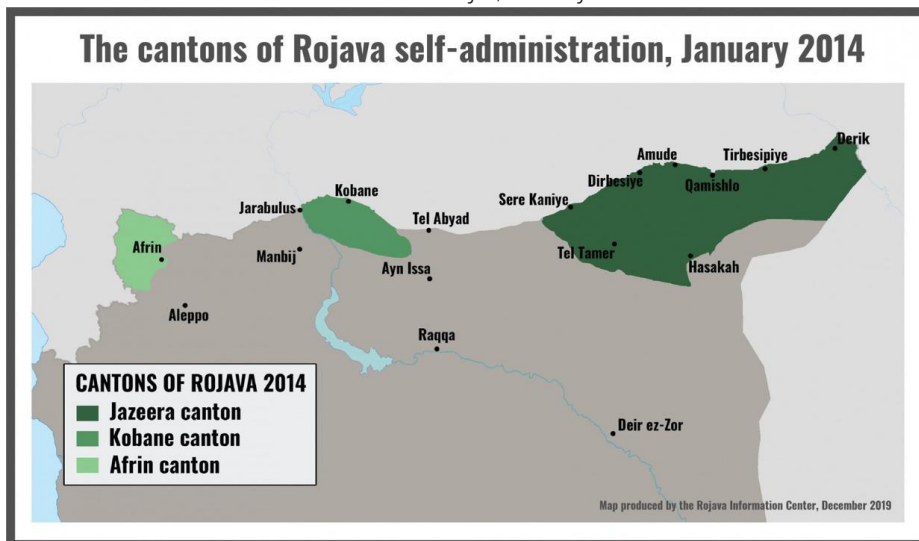

Azok, akik nem tudták bizonyítani, hogy 1945 előtt is szíriai lakhellyel rendelkeztek, vagy nem vettek részt a népszámláláson, elveszítették az állampolgárságukat, és hontalaná váltak, ami lehetetlenné tette számukra az utazást, a szavazást, a tulajdonlást és a házasságot is (Abdulla *et al.*, 2017). A kormány betiltotta a kurd nyelv tanítását és tanulását, s szigorította a tulajdonjogokat, továbbá elhanyagolta és gazdaságilag tudatosan perifériára szorította a kurd térségeket (Barkey, 2019).

Az 1990-es években az Aszad-rezsim nem ellenezte a törökországi szakadár szervezet, a Kurdisztáni Munkáspárt (PKK) szíriai területeken történő működését, ahonnan törökországi célpontok ellen hajtottak végre merényleteket. 2003-ban viszont, amikor Damaszkusz és Ankara közeledni kezdett egymáshoz, Szíria betiltotta a PKK-t. A PYD akkor alakult meg pártként, a PKK szíriai maradványaiból (Thornton, 2015). A nemzeti kisebbségpolitikákat a regionális dinamikák és érdekek alakították, transznacionalizálva a kurd ügyet.

A 2011-es polgárháború kitörésekor a szíriai kormányzat mérsékelte a kurdokkal kapcsolatos politikáját, hogy elkerülje a nyílt konfrontációt, s inkább állampolgárságot ajánlott fel az addig hivatalosan hontalan népességnek. Ahogy azonban az államhatalom meggyengült, és visszavonult a Törökországgal határos területekről, a PYD kihasználta a vákuumot, és átvette az irányítást, 2012-ben pedig kikiáltotta Rózsava önállóságát. Mivel a PYD kétes kapcsolatokat ápolt az Aszad-rezsimmel, nem minden kurd párt látta szívesen a hatalomátvételét, amelyet az ellenzék elítélt, és a kormánytól való hivatalos elszakadást követelt (Norberg, 2019).

1. ábra²
Rózsava kantonjai, 2014. január

2 Forrás: *Rojava Information Center*, 2019a.

A YPG és a török Kurdisztáni Munkáspárt (PKK) közötti kapocs mélysége és tartalma továbbra is vitatott. A PKK-t Abdullah Öcalan alapította 1974-ben, marxista ideológiákra alapozva, aki egy független Kurdisztánt képzelt el Délkelet-Törökországban. A jogfosztott kurdok jogaiért és önállóságáért fellépő párt hamar követőkre talált. A PKK terrorista jellegű hadjáratot indított a török kormány ellen: nem rettent vissza a bombamerényletektől, az emberrablástól, civilek és turisták támadásától sem (START, 2015). A török–kurd konfliktus legalább negyvenezer, többségében kurd áldozatot követelt napjainkig (Abdulla et al., 2017).

A PYD elismeri Öcalan ideológiai iránymutatását. Bár a törökök 1999-ben bebörtönözték, ő maradt a kurd politikai törekvések vezéralakja. A demokratikus konföderalizmusról – vagyis a kurd nemzetiségnek az önállóság és végső soron a nemzetállam megvalósítása érdekében történő felszabadításáról és demokratizálásáról – szóló tézise meghatározza a kurd nacionalista elképzeléseket (Öcalan, 2011). A PKK–YPG-kapcsolat szorosságát bizonyítják azok a kurd harcosok, akik Törökországból, Irakból és Iránból utaztak Szíriába, hogy csatlakozzanak a YPG-hez. Egyikük így nyilatkozott: „Egyszer PKK-s vagyok, máskor PJAK-s [a PKK iráni partnere], néha YPG-s. Nem igazán számít, [hiszen] mindegyik a PKK tagja” (Stein és Foley, 2016). A Rozsavában mind a mai napig jóformán minden második sarkon látható Öcalan-plakát nem segíti a bizalomépítést sem Törökországgal, sem a helyi arab és más etnikumú népességgel (Szalai, 2019a).

Az Egyesült Államok, illetve az általa vezetett koalíció hivatalos katonai partnere a Szíriai Demokratikus Erők (SDF), egy militáns ernyőszervezet, amelybe beletartoznak a YPG mellett arab és asszír harcosok is. Amikor 2014-ben az Iszlám Állam megjelent a hadszíntéren, az iraki és a szíriai kurd közösségek támogatókra leltek a koalícióban. Minden fél érdeke az volt, hogy meggátolják az Iszlám Állam előretörését a kurd területeken, és megvédjék a népességet a terrorfenyegetettségétől. Az iraki pesmergák és a YPG értékes szövetségeseivé váltak az ISIS-ellenes koalíciónak (Hiltermann, 2018b).

A Pentagon 2015-ben kezdte el támogatni a YPG-t és a YPJ-t az SDF-en keresztül, hogy azok helyzeti előnyét kihasználja az Iszlám Állam ellen – miután korábban hiába próbálkozott hasonlóképpen a szíriai ellenzéki erőkkel. Az amerikai kiképzők munkáját és a Pentagon által az SDF-nek küldött fegyverek (többek között rakéták, harcokcsik és aknavető) alkalmazását az ISIS elleni küldetésre korlátozták (Ali, Wroughton és Landay, 2018; Mitchell, 2017). A koalíciós légi támogatás elengedhetetlen volt a kurd erők szárazföldi sikereihez: a légi fedezet alatt a YPG harcosai előre tudtak nyomulni, és a felderítői információkat továbbíthatták a koalíciónak az ISIS-célpontok beméréséhez (De Luce, 2015).

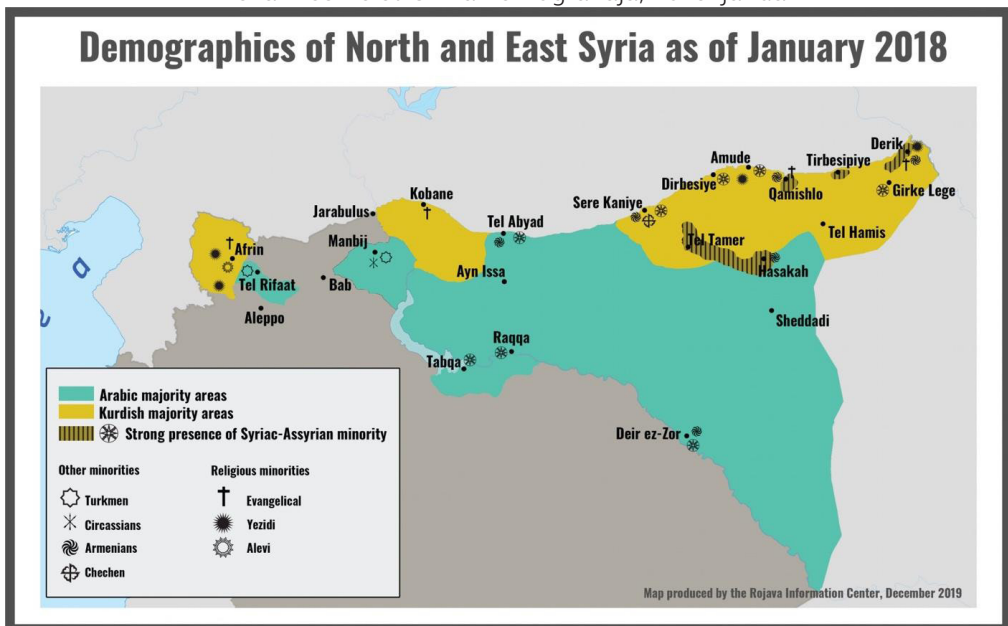
Az SDF koalíciós segítséggel 2018-tól a maradék területeket is felszabadította a dzsihadista uralom alól. Bár az Iszlám Állam jelentette fenyegetés a szervezet transznacionális hálózata miatt nem szűnt meg, a beavatkozás révén sikerült felszámolni a magszervezet területbirtoklási kapacitását (Orosz, Szalai és Wagner, 2019). Az USA, a

kurd belső viszályokra és a török–kurd ellentétekre való tekintettel, igyekezett a YPG-nek az SDF-ben játszott szerepét tompítani (Cook, 2018). Az SDF-nek kezdetben nem volt tagja a YPG, mert a Szíriai Demokratikus Erők a kurdok iránti elfogultság látszatának elkerülése érdekében az arab és más, nem kurd milíciákkal való egyeztetést hangsúlyozta (Norberg, 2019).

A koalíciós szövetség, a kiképzés és a fegyverszállítványok segítségével a Pesmerga és a YPG gerillacsapatból képzett félkatonai haderővé fejlődött (Bender, 2014). Az erőfeszítéseikért cserében a szíriai kurd csoportok nemzetközi támogatást reméltek a régi vágyuk, a demokratikus önrendelkezés eléréséhez – ismét sikertelenül (Hiltermann, 2018b). Az ISIS elleni harc szűk keresztmetszetnek bizonyult az Egyesült Államok – mint fő szponzor – és a kurdok érdekrendszerében. Washington a szíriai konfliktusban akkoriban az Iszlám Állam visszaszorítására koncentrált, így nem állt sem érdekében, sem szándékában, sem módjában a szíriai kurdoknak az azon túlmutató törekvései mellett elköteleződni. Amikor Rozsavának szélesebb körű politikai pártfogásra lett volna szüksége, az USA beszüntette az addigi támogatást, kiszolgáltatva ezzel a szíriai kurdokat a török agresszióknak.

2. ábra³
Észak- és Kelet-Szíria demográfiája, 2018. január

A PKK ambíciói jó indokot jelentenek Törökország számára ahhoz, hogy harcoljon mindenféle határ menti kurd erő felvonulása ellen, mivel az bázist nyújthat a PKK-nak

3 Forrás: *Rojava Information Center*, 2019b.

a törökországi támadások tervezéséhez. Ankara a PYD politikai működését a PKK-éval egyenértékűnek, tehát nemzetbiztonsági fenyegetésnek látja. Így a NATO-tagállam Törökország az USA egyik szövetségesét, a YPG-t egy nemzetközileg listázott terrorszervezettel, a PKK-val azonosítja (Stein és Foley, 2016). Ankarának a PYD-val szembeni ellenszenvé olyan nagy mértékű, hogy inkább tolerált dzsihadista győzelmeket, mint a YPG katonai sikereit (Thornton, 2015). Míg Törökország a PKK–YPG-narratívát használja a PYD ellen, a YPG szerint Ankara olyan szélsőséges dzsihadista csoportokat támogat, mint az Iszlám Állam és a Haját Tahrír as-Sám (Van Wilgenburg, 2020a).

Bár az Egyesült Államok csapatkivonása – amelynek terve 2018 decemberében merült fel, és 2019 októberében valósult meg – nem volt meglepő lépés, Rózsava törékeny önellátó berendezkedését kiszolgáltatta az egyik legnagyobb modern hadseregnek. Egy határ menti biztonsági zóna kialakításának örve alatt a török hadsereg 2019. október 9-én indította meg a Béke Forrása hadműveletet. Az intervenciót két korábbi, az Euf-rátesz Pajzsa (2016) és az Olajfaág (2018) művelet előzte meg. Ez utóbbi során, 2018 márciusában a török csapatok elfoglalták a kurd fennhatóság alatt álló Afrín városát, s kiűzték onnan a YPG mellett körülbelül kétszáz ezer helyi kurdot. A török kormány ezt követően is gyakran felhívta a figyelmet a biztonsági szükségleteire és az újabb beavatkozás elkerülhetlenségére (Egeresi, 2020).

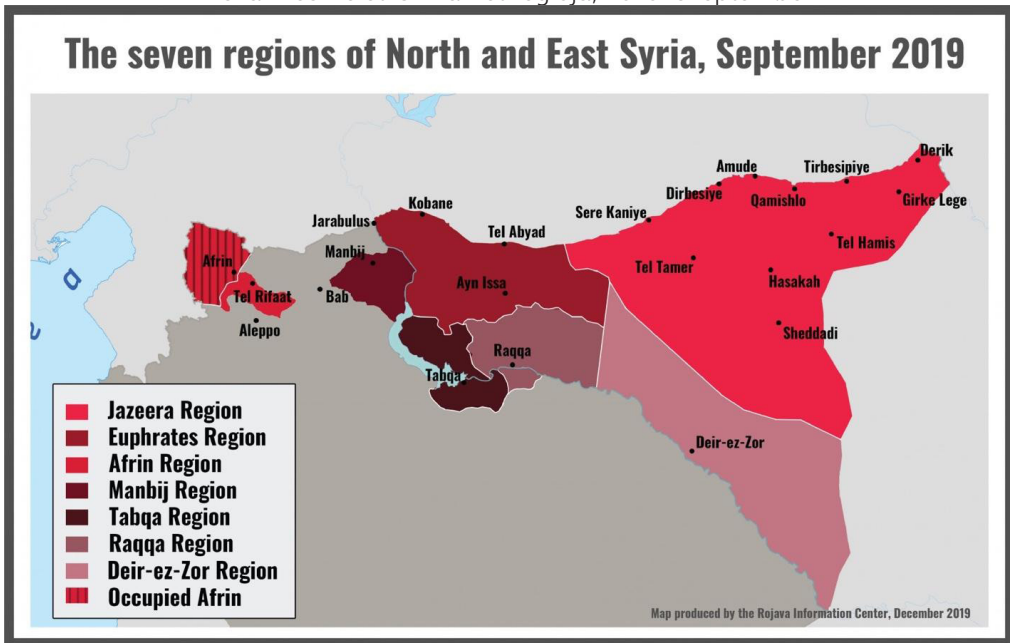
A Béke Forrása során benyomult török csapatok meg is szálltak néhány ezer négyzetkilométert a határ mentén, a frontvonalak pedig december elejére megszilárdultak (*Rojava Information Center*, 2020). Az offenzívára Erdoğan napokkal az után adta ki a parancsot, hogy Washington értesült az előkészületekről, és bár hivatalosan nem hagyta jóvá az akciót, a helyszínre csoportosított át ötven-száz főből álló, a különleges műveleti erőkhöz tartozó egységet, hogy megtisztítsák a határterületet a török offenzíva előtt (Snow, 2019). Valószínű, hogy az amerikai csapatok pusztán jelenléte elég lett volna a török vagy a korábbi szíriai intervenciók megelőzéséhez vagy feltartóztatásához. A térség kormányai ellenségesek Rózsava kurd nemzeti törekvéseivel szemben, de a nagyhatalmakra sem számíthatnak (Egeresi, 2020).

Az átpozícionálás és a háború kiszolgáltatta a szíriai kurdokat a török és szíriai kormánynak. Orosz csapatok vették át azonnal a kiürített amerikai pozíciókat, kitöltve a hatalmi vákuumot (Troianovski és Kingsley, 2019). Oroszország Aszad szövetségeseként továbbra is igyekszik megszilárdítani a pozícióját Észak- és Kelet-Szíriában (*Rojava Information Center*, 2020). Hogy biztosítsák a védelmüket az USA kivonulása esetére, a rózsavai kurdok már 2018 nyarán delegációt küldtek Damaszkuszba, hogy a háború utáni rendezésről tárgyaljanak. A Szíria centralizációjával és az északi olajmezőkből befolyó bevételek megosztásával kapcsolatos álláspontok azonban továbbra sem közeledtek. Az Aszad–rezsimnek, Oroszországgal (és Iránnal) az oldalán, azóta sem sürgős a rendezés (Hiltermann, 2018a).

3. ábra⁴

Észak- és Kelet-Szíria hét régiója, 2019. szeptember

A belső megosztottság tovább gyengíti a szíriai kurdok helyzetét. Noha a PYD dominálja a rozsavai politikát, riválisra talált az iraki kurdok támogatásával 2011-ben létrejött, több kisebb frakciót tömörítő Kurdisztáni Nemzeti Tanácsban (KNC). A két párt a háború kezdete óta fegyveres harcban áll egymással. 2012-ben Maszúd Barzáni, az iraki Kurdisztáni Regionális Kormány elnöke és a KDP vezetője próbálta meg mediálni a kiegyezést. A fegyverletétel – és vele a PKK-tól történő elszakadás – rendezte volna a Törökországgal való viszonyt is. A YPG szervezettsége és hatékonysága azonban világossá tette az erőviszonyok kiegyensúlyozatlanságát, és megakadályozta a Barzáni által támogatott KNC megerősödését (Egeresi, 2020). Másrészt viszont a belülről megosztott KNC-nek stabilabb a külpolitikai helyzete, ugyanis – a PYD-vel ellentétben – szoros kapcsolatot ápol iraki és törökországi csoportokkal, valamint a Törökországba menekült szíriai ellenzékkel (*International Crisis Group*, 2013).

A Béke Forrása hadműveletet követően, 2019 novemberétől a PYD és a KNC tárgyalásokba kezdett a nagyobb egység érdekében, és több kétoldalú szimbolikus lépést is tettek az enyhülés felé. A folyamatot azonban ismétlődő konfrontáció szakítja meg (Van Wilgenburg, 2020a). Mindkét fél azt szeretné, ha a kurd nemzeti, kulturális és politikai jogok, valamint a szíriai kurdok őshonos népcsoportként történő elismerése a szíriai

⁴ Forrás: *Rojava Information Center*, 2019c.

alkotmányba is bekerülne. A felek a menekültek és a lakóhelyük elhagyására kényszerült személyek visszatelepítésének a kérdésében is egyetértének. 2020 májusában titkos találkozókra került sor, amelyek célja egy autonóm adminisztráció megszületésének az előkészítése volt, amely az ENSZ vezette genfi béketárgyalásokra is képviselőket küldhet (Hassib, 2020). Végül nemrég huszonöt észak-szíriai párt és mozgalom hozott létre egy politikai ernyőszervezetet, a Kurd Nemzeti Egység Pártot, amely közös projekteket, találkozót szervez, hogy támogassa a kurd egységkezdeményezést (Van Wilgenburg, 2020b).

Legújabbán az SDF, a koalíciós eredetű paramilitáris gyűjtőszervezet politikai ága indítványozott egy olyan nemzeti kezdeményezést, amely igyekszik megbékíteni a feleket, hogy azok megtárgyalhassák a nemzeti egység alapelveit, és előremozdítsák a nemzetet a történelmileg válságos időkben. „A kurdok végre felébredtek álmukból, és rájöttek, hogy megosztottak” – írta egy kurd aktivista a közösségi médián (Ibrahim, 2020). Kérdéses azonban, hogy a hosszú nyúlt ébredés után beteljesül-e a nemzeti önrendelkezés álma. A siker a magas tét ellenére sem garantált, tekintve a feszült politikai relációkat és az évek óta tartó viszályt mind a médiában, mind a harctéren.

Következtetések

A történeti áttekintésből kiderül, hogy a kurd nemzeti törekvések megerősödése valószínűtlen, a kurd pártok a jövőben is a proxy szerepébe szorultak be, még hozzá két okból is. Egyrészt a kurdok egymás közt és belsőleg is megosztottak, így nem várható egy esetleges egységes nemzetállami eszményképről történő megegyezés. Közös terület, múlt és társadalmi dinamikák nélkül, illetve eltérő nemzeti viszonyok, célok és kihívások mellett elképzelhetetlen egy kurd nemzeti összefogás és nemzetállam létrejötte. Ugyanakkor az egyes államokon belül szétszóró területen élő kurd csoportok sem alkotnak homogén egységet, hanem érdekeik és értékeik alapján pártokba, szervezetekbe és mozgalmakba szerveződnek, amelyek egymás közti viszonya határozza meg a saját működésüket (Brubaker, 2002; Makdisi, 2000). A regionális, valamint a rivális (nagy)hatalmakhoz fűződő szövvényes kapcsolataik és az azokból eredő egymás közti ellentéteik így gátat szabnak a kurd kisebbségek politikai egységének, ahogy a szíriai példa is mutatja.

Szíriában a belső törésvonal a nemzeti mozgalom szíve-lelke körül alakult ki. A KNC és a PYD regionális pártfogói – a KDP, illetve a PKK – a kurd nacionalizmus két fő modelljét és a regionális szövetségshálózatok konkurens paradigmáját képviselik (*International Crisis Group*, 2013). Maszúd Barzáni (KDP) elképzelése (Musztafa Barzáni nyomán) a kláni, törzsi rendről az államhatalom felé történő átállás, liberális nemzeti elvek mentén. Ezzel szemben Öcalan eszméi (PKK) a marxizmuson alapulnak, amely szerint egy tágabb állami keret részeként decentralizált kantonok irányíthatják a városokat.

A törésvonal nagyban befolyásolta a kurd pártoknak a szíriai forradalomban vállalt szerepét, továbbá a polgárháború felerősítette a kurd belső ellentéteket (Ibrahim, 2020).

A proxy szerepet feltételezi másrészt az is, hogy a folyamatos nagyhatalmi kooptáció sorozatosan visszaveti a kurd nacionalista fejlődést. A lelkesen várt külső támogatók újra és újra felhasználják a kurd erőket, ami katonailag előnyös ugyan, ám politikailag zsákutca – ahogy az legutóbb látható volt az Egyesült Államok és a szíriai kurd erők együttműködésének a példáján. Az eredetileg biztonsági, védelmi célokra koncentrált együttműködéstől a kurdok mindhiába várták, hogy abból politikai, diplomáciai partnerség váljon. A korlátozott közös érdekek mentén kiépített tranzakciós viszony nem tekinthető hosszú távon kölcsönösen jövedelmező és megbízható stratégiai szövetségnek, a rövid távú, opportunista együttműködés pedig rombolja mindkét fél hitelességét.

Mindezek ellenére valószínűsíthető, hogy egy jövőbeni hasonló helyzetben, erőszakos szélsőségesség vagy más biztonsági fenyegetettség esetén a kurdok nem utasítanák vissza a nemzetközi támogatást, ha önállóan nem képesek azt elhárítani. Elképzelhető azonban, hogy a jövőben a kurd – és más – proxyk instrumentalizálásához nagyobb körültekintésre és a tágabb politikai célok figyelembevételére lesz szükség. A sorozatos csalódások csorbíthatják a nagyhatalmak, különösen az USA hitelességét, más nyugati hatalmak pedig, mint például az EU, nincsenek is jelen a színtéren. A kivonulás küszöbén Rózsava alternatívaként a központi szíriai kormány és Oroszország felé kezdett fordulni. A szíriai aktorok közti szövetség esélytelensége és a kurd proxy elvesztése geopolitikai csapás a koalíciónak, és jól mutatja az instrumentális viszony kiszámíthatatlanságát és megbízhatatlanságát. A tisztán érdekalapú kapcsolat természetes velejárója, hogy az az érdekek változásával könnyen felbomlik. Ez felelőtlen, kétes barátta teszi mindkét felet; egy stabil stratégiai-politikai szövetséghez viszont elengedhetetlen a bizalom.

Egy hosszú távú külpolitikai stratégiai partnerség pedig az iraki és a szíriai kurd nemzetépítést is elősegítené, mivel mindegyik elérésére csak politikai, tárgyalásos úton van lehetőségük. Politikai folyamatok és megállapodás nélkül a törekvésük megreked az elméleti szinten. Az Egyesült Államok, de Oroszország és a regionális hatalmak sem engednének egy szakadár háborút kibontakozni Irakban vagy Szíriában. Amíg a nagyhatalmak a nemzetállami területi integritást és a centralizációt priorizálják, addig az egyes kurd autonómia- és függetlenségi törekvések nem tudnak kiteljesedni.

Mindazonáltal egy Szírián belüli, a kurdok és az Aszad-rezsim közti (valószínűleg, de pragmatikus) megegyezés – annak ellenére, hogy szembemegy a nyugati érdekekkel – talán jobban szolgálja a kurd önrendelkezési ambíciókat, mint az amerikai pártfogás. Amennyiben Rózsava célja a regionális autonómia és biztonság megteremtése egy föderális Szírián belül, ahol kivirágozhat az alulról épülő közvetlen demokratikus modell, azt talán a legjobb lenne a központi kormányzattal egyeztetnie egy külső, visszavonulóban lévő nagyhatalom helyett (Kaya és Whiting, 2017). Az eddigi tárgyalásokból azonban az látszik, hogy az Aszad-kormány nem mutat hajlandóságot a szíriai állam

berendezkedésének a decentralizálására, s ezzel a szíriai kurd autonómiához vezető út első lépésére.

A kurdoknak nincsenek összefüggő területeik (még Szírián belül sem), nincs önálló haderejük, erős politikai vezetésük, nemzeti víziójuk és megbízható külső támogatójuk. Vannak viszont rivalizáló politikai pártjaik, össze nem egyeztethető külső viszonyrendszerek, állami és nem állami aktorok okozta biztonsági fenyegetettségeik, és rövid távú nagyhatalmi együttműködésre való hajlandóságuk egy felfordult Közel-Keleten. Ilyen eszköztárral és az „arab tavasz” óta tapasztalható térségbeli körülmények között nagyon kicsi az esélye a nemzeti törekvések erősödésének. Valószínűsíthető tehát, hogy a kurdok a közeljövőben sem lesznek proxyknál nagyobb játékosok a közel-keleti geopolitikában.

Irodalomjegyzék

- Ali, Idrees, Wroughton, Lesley és Landay, Jonathan (2018). Exclusive: U.S. Commanders Recommend Letting Kurdish Fighters in Syria Keep Weapons. *Reuters*. A letöltés ideje: 2020. szeptember 28. <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-usa-exclusive/exclusive-u-s-commanders-recommend-letting-kurdish-fighters-in-syria-keep-weapons-idUSKCN10R10D>.
- Abdulla, Namoo, Barkey, Henri, Cook, Steven A. és O'Sullivan, Meghan L. (2017). The Time of the Kurds. *Council on Foreign Relations*. A letöltés ideje: 2020. szeptember 28. <https://www.cfr.org/interactives/time-kurds#!/time-kurds>.
- Barkey, Henri J. (2019). The Kurdish Awakening: Unity, Betrayal, and the Future of the Middle East. *Foreign Affairs*, March/April 2019.
- Bender, Jeremy (2014). ISIS Is Gaining Territory, but the Kurds Still Have Iraq's most Experienced and Motivated Army. *Business Insider*. A letöltés ideje: 2020. szeptember 28. <https://www.businessinsider.com/why-kurdish-troops-in-iraq-are-so-effective-2014-6>.
- Brubaker, Rogers (2002). Ethnicity Without Groups. *European Journal of Sociology*, 43(2), 163–89.
- Collard, Rebecca (2017). Kurds Feel Twice Betrayed as Iraqi Forces Take Disputed Kirkuk. *Time*. A letöltés ideje: 2020. szeptember 28. <http://time.com/4984979/kurds-kirkuk-iraq-peshmerga/>.
- Cook, Steven A. (2018). Turkey Is Lying About Fighting ISIS. *Foreign Policy*. A letöltés ideje: 2020. szeptember 28. <https://foreignpolicy.com/2018/12/28/turkey-is-lying-about-fighting-isis/>.
- De Luce, Dan (2015). In New Airstrike Plan, U.S. Scales back Ambitions for Syrian Rebels. *Foreign Policy*. A letöltés ideje: 2020. szeptember 28. <https://foreignpolicy.com/2015/09/15/exclusive-in-new-plan-to-guide-airstrikes-u-s-scales-back-ambitions-for-syrian-rebels/>.
- Egeresi Zoltán (2020). Törökország konfliktusa az észak-szíriai kurdokkal. *Külügyi és Külgazdasági Intézet*. A letöltés ideje: 2020. szeptember 28. https://kki.hu/wp-content/uploads/2020/01/11_KKI-elemzes_TUR-SYR_Egeresi_20200127.pdf.

- Gunter, Michael M. (2016). *The Kurds: A Modern History*. Princeton, NJ: Markus Wiener Publishers.
- Hassib, Ivan (2020). Syrian Kurdish Parties Resume Talks, in Secret. *Al Monitor*. A letöltés ideje: 2020. szeptember 28. <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/04/syria-kurdish-talks-united-states-reconciliation-dispute.html#ixzz6NdczKb8>.
- Hiltermann, Joost (2016). They Were Expendable. *London Review of Books*, 38(22), 25–26. A letöltés ideje: 2020. szeptember 28. <https://www.lrb.co.uk/v38/n22/joost-hiltermann/they-were-expendable>.
- Hiltermann, Joost (2018a). The Kurds Once Again Face American Abandonment. *The Atlantic*. A letöltés ideje: 2020. szeptember 28. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/08/syria-kurds-assad-ypg-isis-iraq/569029/>.
- Hiltermann, Joost (2018b). The Kurds: Betrayed Again by Washington. *The Atlantic*. A letöltés ideje: 2020. szeptember 28. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/12/chaos-washington-kurds-stranded/578941/>.
- Ibrahim, Mohammad Abdussattar (2020). The Rivaling Philosophies of Barzani and Ocalan Weigh over Syria's Kurds (Timeline). *Syria Direct*. A letöltés ideje: 2020. szeptember 28. <https://syriadirect.org/news/the-rivaling-philosophies-of-barzani-and-ocalan-weigh-over-syrias-kurds-timeline/>.
- International Crisis Group* (2013). Syria's Kurds: A Struggle Within a Struggle. A letöltés ideje: 2020. szeptember 28. <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/eastern-mediterranean/syria/syria-s-kurds-struggle-within-struggle>.
- Kaya, Zeynep és Whiting, Matthew (2017). Sowing Division: Kurds in the Syrian War. *Middle East Policy Council*, 14(1). A letöltés ideje: 2020. szeptember 28. <https://www.mepc.org/journal/sowing-division-kurds-syrian-war>.
- Makdisi, Ussama (2000). *The Culture of Sectarianism: Community, History and Violence in Nineteenth-Century Ottoman Lebanon*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Mitchell, Ellen (2017). Pentagon 'Taking a Look' at Halting Weapons for Syrian Kurds as Turkey Presses Ban. *The Hill*. A letöltés ideje: 2020. szeptember 29. <https://thehill.com/policy/defense/362033-pentagon-taking-a-look-at-halting-weapons-for-syrian-kurds-as-turkey-presses>.
- Norberg, Nicholas (2019). U.S. Syria Withdrawal Impact on Kurdish Partners. *Lawfare*. A letöltés ideje: 2020. szeptember 29. <https://www.lawfareblog.com/us-syria-withdrawal-impact-kurdish-partners>.
- Orosz Anna, Szalai Máté és Wagner Péter (2019). A külföldi harcosok jelentette fenyegetés a „kalifátus” bukását követően (2.) Európai válaszok a hazatérők problémájának kezelésére. *Külügyi és Külgazdasági Intézet*. A letöltés ideje: 2020. szeptember 29. https://kki.hu/wp-content/uploads/2019/07/35_KKI-Elemzes-OA-SZM-WP-FF2_nn.pdf.
- Öcalan, Abdullah (2011). *Democratic Confederalism*. Shreveport, LA: Transmedia Publishing Ltd.
- Rojava Information Center* (2019a). The Cantons of Rojava Self-Administration, January 2014. A letöltés ideje: 2020. szeptember 29. <https://rojavainformationcenter.com/graphics-and-maps/>.
- Rojava Information Center* (2019b). Demographics of North and East Syria as of January 2018. A letöltés ideje: 2020. szeptember 29. <https://rojavainformationcenter.com/graphics-and-maps/>.

- Rojava Information Center (2019c). The Seven Regions of North and East Syria, September 2019. A letöltés ideje: 2020. szeptember 30. <https://rojavainformationcenter.com/graphics-and-maps/>.
- Rojava Information Center (2019d). Turkey's 2019 Invasion of North and East Syria: As It Happened. A letöltés ideje: 2020. június 4. <https://rojavainformationcenter.com/daily-summary/>.
- Romano, David és Gurses, Mehmet (2014). *Conflict, Democratization, and the Kurds in the Middle East*. London: Palgrave Macmillan.
- Snow, Shawn (2019). US Withdrawal in Syria Is Only a Small Number of Special Operators, Says Trump Administration. *AirForce Times*. A letöltés ideje: 2020. október 1. <https://www.airforcetimes.com/flashpoints/2019/10/07/how-the-us-troop-withdrawal-from-northern-syria-could-create-an-isis-resurgence/>.
- START (2015). Kurdistan Workers' Party (PKK). A letöltés ideje: 2020. október 1. <https://www.start.umd.edu/baad/narratives/kurdistan-workers-party-pkk>.
- Stein, Aaron és Foley, Michelle (2016). The YPG-PKK Connection. *Atlantic Council*. A letöltés ideje: 2020. október 1. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/the-ypg-pkk-connection>.
- Szalai Máté (2019a). Progresszív politikai forradalom a Közel-Keleten, vagy terroristafészek? Körülnéztünk a szíriai kurd autonóm régióban. *Azonnali*. A letöltés ideje: 2020. október 1. https://azonnali.hu/cikk/20190921_progressziv-politikai-forradalom-a-kozel-keleten-vagy-terroristafeszek-korulneztunk-a-sziriai-kurd-autonom-regioban?fbclid=IwAR2B-EVuZyFK_AMVGqB4wwiDCwmsHa_VoBO0XMDwkHuhyeq2HLxJHyV2nPI.
- Szalai Máté (2019b). Európai katonák menthették volna meg a kurd autonómiát, nem a szép szavak. *Azonnali*. A letöltés ideje: 2020. október 1. https://azonnali.hu/cikk/20191020_europai-katonak-menthettek-volna-meg-a-kurd-autonomiat-nem-a-szep-szavak?fbclid=IwAR1Osf4DmG1TI2lvs5mMkoz-Fm0Pf0oT8K_i8mG_-uwQm2wr107zDIwdZb0.
- Thornton, Rod (2015). Problems with Kurds as Proxies Against Islamic State: Insights from the Siege of Kobane. *Small Wars and Insurgencies*, 26(6), 865–885.
- Troianovski, Anton és Kingsley, Patrick (2019). Putin and Erdogan Announce Plan for Northeast Syria, Bolstering Russian Influence. *The New York Times*. A letöltés ideje: 2020. október 1. <https://www.nytimes.com/2019/10/22/world/europe/erdogan-putin-syria-cease-fire.html>.
- Van Wilgenburg, Wladimir (2020a). Meeting Is Turkey's Attempt to Undermine Kurdish Unity in Syria: PYD. *Kurdistan 24*. A letöltés ideje: 2020. október 1. <https://www.kurdistan24.net/en/news/03802cf9-e731-4b01-a7a3-e63e72a03e34>.
- Van Wilgenburg, Wladimir (2020b). Syrian Kurdish Parties form Political Umbrella to Unite Kurds. *Kurdistan 24*. A letöltés ideje: 2020. október 1. <https://www.kurdistan24.net/en/news/9e904679-e90b-42df-ac68-550a50e82a9e>.